

Klió 2010/3.

19. évfolyam

FEJEZETEK KÖZÉP-, KELET- ÉS DÉLKELET-EURÓPA TÖRTÉNETÉBŐL

Milošević háborúi

A délszláv testvérháborúk tragikus végjátékkal zárták le a huszadik század drámáiban bővelkedő európai történetét. Az öreg kontinens közel fél évszázadnyi béke után ismét megtapasztalta kebelében, közepében a háborúkat, a vasfüggöny és a berlini fal lebontása, megannyi békés, „tárgyalásos”, „bársonyos forradalom” után a népirtásokba torkolló, elvetélt rendszerváltozásokat, a szörnyűségek csúcs-, helyesebben inkább mélypontján a második világháború legszörnyűbb pillanatait feltámasztó 1995. július 13-iki srebrenicai tömegmészárlással. „Emberileg”, lélektanilag talán érthető (?) a lidércnyomásos és lelkiismeret-furdaló emlékek hátrítása, a történetírásnak azonban kötelessége a platóni „anamnézis”, egy ország és több százezer ember halála, határok és rezsimek megváltozása hiteles krónikájának megírása, tudományos feltárása, elemzése, értékelése.

Erre a feladatra vállalkozott *Jože Pirjevec* trieszti történészprofesszor. *A jugoszláv háborúk 1991–1999 (Le guerre jugoslave 1991–1999)* című monográfiája a téma nemzetközi viszonylatban is egyik legteljesebb, legbőségebb, legalaposabb és legjobb feldolgozása. Fő erényei egyike, hogy az aljas, brutális, zavaros eseménysorról olyan világosan, érthetően, olvasmányosan és izgalmasan ír, hogy a hosszú, nehéz, olykor fárasztó, gyakran sokkoló könyvet, ahogy mondani szokás, „nem lehet letenni”. Szintén javára írandó, hogy a részben etnikai, részben polgárháború „lokális” elfogultságaitól, nacionalista „bundás indulataitól” mentes tárgyilagossággal beszéli el a történéseket.

Az objektivitás nem jelent kívülállást, előkelő idegenséget és „felelősség-kiegyenlítősdit” sem. Pirjevec kezdettől fogva világossá teszi, hogy a konfliktus egyértelmű főbűnösének a nagyszerb sovinizmust és annak megtestesítőjét, Slobodan Milošević szerbiai elnököt, [ahogy állandó, már-már eposzi jelzővel illeti, a „vožd”-ot, olasz fordításban, teszi hozzá, „ducé”-t (829. o.)] tartja. A maga Milošević által is „beteg pszichiáternek” (531. o.) minősített Radovan Karadžić, az úgynevezett (önelnevezett és önkikiáltott) „Bosznia-Hercegovinai Szerb Köztársaság” elnöke, Ratko Mladić tábornok, a srebrenicai tömeggyilkos vagy a radikális pártvezér, Vojislav Šešelj „csetnikvajda” [akiről ámulva tudjuk meg, hogy eredetileg szarajevói egyetemi docens volt (28. o.)] Pirjevec szerint mind a „csúcsragadozó” fiókái, esetenként tékozló fiai, elszabadult, önjáróvá lett kreatúrái voltak. Noha Franjo Tudjman horvát elnökről is nehéz lett volna megmintázni a politikai erkölcsiség és a diplomáciai békepolitika szobrát, a műből is kiderül, hogy ő volt az egyedüli ex-jugoszláv államférfi, aki a szerb hódításokkal szemben erőt bírt felmutatni. Alija Izetbegović boszniai-muzulmán és Ibrahim Rugova koszovói-albán vezető csak másodrangú szereplői lehettek az ördögi színjátéknak, amelynek végeredményeképpen több mint kettőszázötvenezer ember az életét, körülbelül tízszer ennyi, mintegy két és fél millió a hazáját, az otthonát, mindenét elveszítette (vö. 535. o.).

A múlt évszázad második felének Európájában példátlan háborús katasztrófáért a trieszti történész felelősnek ítéli a nemzetközi szervezeteket is, az ENSZ-től a Biztonsági Tanácson át az Európai Közösségig (Unióig), a NATO-tól az UNPROFOR-ig, melyek tehetetlenségükkel, tétovázásukkal, széthúzásukkal, önzésükkel, csőlátásukkal képtelenek bizonyultak nemhogy a nem létező béke „fenntartására” (talán inkább megteremtésére), de még a srebrenicaihoz hasonló genocídiumok és „etnikai tisztogatások” megakadályozására is (l. főleg 469–487. o.). Különösen élesen bírálja a Boutros Boutros-Ghali ENSZ-főtitkár és jugoszláviai különmegbízottja, Jasushi Akashi totális alkalmatlanságát, cselekvésképtelenségét, látványos kudarcát és „vereségét” (483. o.). Pirjevec kimutatja, hogy az európai vezetők közül mindössze ketten, Helmut Kohl német kancellár és II. János Pál pápa ismerték fel a „Slobo”-Szerbia jelentette halálos veszedelemet ám az előbbi szövetségesei és „barátai” gyanakvása, eötvösi szóval „önössége” és vaksága, az utóbbi, Machiavellivel szólva, „fegyvertelen próféta” volta kárhoztatta eredménytelenségre. A szlovéniai, a horvátországi, a bosznia-hercegovinai és a koszovói

háborúszorozatoknak, vérfolyamoknak végezetül – túlságosan későn, megbocsáthatatlanul sokára – a clintoni amerikai vezetés kikényszerítette, Belgrádot és a Vajdaságot is kegyetlenül sújtó, kíméletlen NATO-bombázások vetettek véget, Pirjevec diagnózisában az egyedül lehetséges módon, „ultima ratio”-ként – ugyanakkor közveszélyes precedenst teremtve a szuperhatalom világcsendőri-világseriffi küldetéstudatának jövőbeli gátlástalanságát illetően.

Amit a bosznia-hercegovinai háborúskodás summázataként Pirjevec a *Republika* című belgrádi ellenzéki újság egy, még 1996-ban megjelent cikkéből idéz, az érvényes a „jugoszláv háborúk” egész pusztító-öldöklő évtizedére: „Ez a háború magába sűrítette a történelemben megismert valamennyi háború sajátosságait: egyszerre volt etnikai, vallási, polgári, birodalmi és hódító... Falusiak háborúja volt városiak ellen, háború a középosztály megsemmisítéséért, a rög és a vér háborúja”, mely újfent bebizonyította, hogy „a békének nincs alternatívája” (536. o.).

Jože Pirjevec: *Le guerre jugoslave 1991–1999* (A jugoszláv háborúk, 1991–1999), Einaudi, Torino, 2007, 748 o.

Madarász Imre